

Szabadszemes jelenségek megfigyelése 1998-ban

1998 igen jó évnak mondható a szabadszemes megfigyelések szempontjából. Ez tükröződött a holdsarló-megfigyelések mennyiségében is, melyeket már közöltünk a Meteor 1999/1-es és 1999/11-es számában. Jelen feldolgozásunkban az egyéb megfigyelési témákról szeretnénk rövid összesítést adni.

Szabadszemes napfoltmegfigyelések

Központi csillagunk felszínén 1998-ban egyre gyakrabban jelentek meg szabad szemmel is megfigyelhető foltok. Jól mutatja ez a napfoltmaximum lassú, de biztos közeledését. Míg 1997-ben csupán 12 foltról készült megfigyelés, addig a tárgyalt időszakban 53-ról. Ez jól mutatja a Nap aktivitásának növekedését.

Megfigyeléseket 5 észlelőtől kaptunk, összesen 322 db-ot. Bartha Lajos (Budapest) 6 db pozitív és 4 db negatív, Busa Sándor (Harkakötöny) 58 db pozitív és 115 db negatív, Gyenizse Péter (Pécs) 62 db pozitív és 70 db negatív, Keszthelyi Sándor és Keszthelyiné Sragner Márta (Szigliget) 1 db pozitív megfigyelést küldött be. A legtöbb megfigyelést Busa Sándor végezte (179 db), aki január 1-től rendszeres megfigyelésbe kezdett. Összesítve a legtöbb foltot Gyenizse Péter látta (53 db-ot).

A foltoknak már jelentős része az óriási kategóriába tartozik (azaz kiterjedést mutat), szám szerint 14 db sorolható ide. A nagy kategóriába (amelyek KL-sal is megfigyelhetőek) 9 db, a kicsibe (ami csak EL-sal sejthető) 20 db tartozik. Észlelőink 99 alkalommal láttak 1 db, 20 alkalommal 2 db, és 6 alkalommal 3 db foltot egyszerre a Napon.

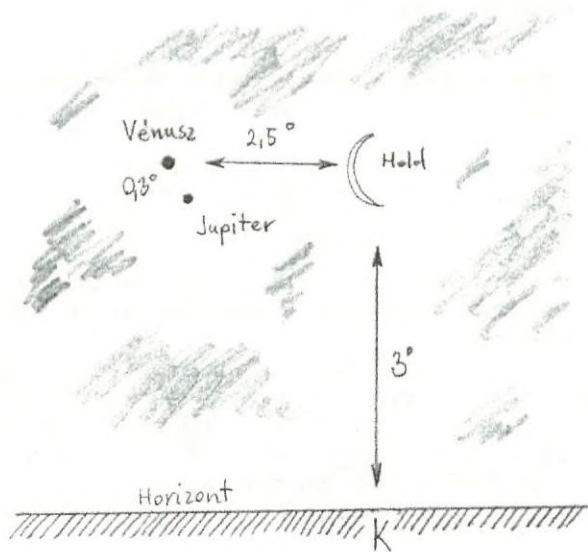
Hold, bolygók és csillagok együttállása

1998-ban 3 észlelő 27 megfigyelést végzett ebben a témában. Ravasz Bálint (Gyopárosfürdő) egymaga 25 leírást küldött, míg Rezsabek Nándor (Budapest) 1 leírással, Drávecz László (Nagykónyi) pedig 1 fotóval járult hozzá az archívum anyagához.

Már megszokhattuk, hogy Ravasz Bálint végzi évről-évre a legtöbb észlelést, de 1998-ban különösen kitett magáért. Szinte minden látványosabb együttállást megfigyelt. Közöttük van jónéhány 1° -nál kisebb közelség is (bár akad néhány szélesebb, 5° – 6° -os is). A következő látványos, szoros együttállásokról készített leírást és rajzot: 1998. február 5. (Hold–Aldebaran $0^\circ,1$ – $0^\circ,5$ -ra), április 28. (Hold–Aldebaran $0^\circ,1$ -ra), augusztus 11. (Hold–Jupiter $0^\circ,9$ -ra), október 31. (Hold–Jupiter $0^\circ,8$ -ra), december 9. (Hold–Regulus $0^\circ,5$ -ra). Különösen érdekesek az év eleji megfigyelései, melyeken a Jupiter és a Mars egymáshoz viszonyított elmozdulása nagyon jól nyomon követhető (január 5., 18., 23.). Sajnos a kedvezőtlen időjárás miatt a legnagyobb közelségükről (január 21-én, $0^\circ,1$ -ra) lemaradt. A leglátványosabb együttállást — amely három égitestet is magába foglalt — április 23-án hajnalban (2:35–3:43 UT) figyelte meg. Ekkor a Vénusz–Jupiter szoros ($0^\circ,3$) párosa $2^\circ,5$ -kal ÉK-re helyezkedett el a Holdtól. A megfigyelést fátyolfelhő és vonuló felhőzet nehezítette. Távcsővel megfigyelve a bolygókat éppen csak látta a Vénusz fázisát, a Jupiter holdjai rejtve maradtak.

Az 1998. október 31-i Hold–Jupiter együttállás (Drávecz László fotója)

Hold-Vénusz-Jupiter együttállás 1998. április 23-án (Ravasz Bálint rajza)

Csillagok heliákus nyugvása

1998-ban Keszthelyi Sándor és Keszthelyiné Sragner Márta küldött be megfigyelést ebben a témakörben. Észleléseik összesítése az alábbi táblázatban szerepel:

Idő	UT	Hely	Rigel	Orion öve	Sirius	Procyon
1998. 05. 09.	18:49	Pécs	–	–	igen	igen
1998. 05. 11.	19:10	Pécs	–	–	–	igen
1998. 05. 14.	19:10	Pécs	–	–	–	igen
1998. 05. 26.	19:25	Szigliget	–	–	–	igen
1998. 05. 27.	19:35	Szigliget	–	–	–	igen
1998. 05. 28.	20:00	Szigliget	–	–	–	igen
1998. 06. 01.	19:25	Szigliget	–	–	–	–

Idézet Keszthelyiek leveléből:

„1998. 05. 09-én este Pécsről 5 km-re délre utaztunk ki, mivel a SOHO üstököst szerettük volna megfigyelni (18:35-18:54 UT). Felhőtlen volt az ég, de az alsó 4–5 fokos részt szűrke homály takarta. A Betelgeuse látszott, de a Rigel, vagy az Orion öve már nem. A Szirost 18:44-kor vettük észre szabad szemmel. Alacsonyan, 5 fokkal a horizont felett gyengén látszott. 18:49 UT-ig szabadszemes volt, néha eltűnve, majd újra előjőve. 7x35 B-vel jól látszott. 18:54 UT-ig látható volt, akkor, 3-4 fok magasan tűnt el. ... A Procyon magasan állt még.” A Sirius ezen megfigyelése hazai rekordnak számít, mivel a régi május 8-a volt (1995, Keszthelyi Dániel).

Bolygók a nappali égen

Az 1998-as megfigyelések is bizonyítják azt a — sokak által nehezen hihető — tényt, hogy a Nap, a Hold és a Vénusz mellett halványabb égitestek is megfigyelhetők a nappali égen. Így például tavaly is készült néhány leírás a Jupiter nappali látványáról.

„1998. január 1-jén a helyi napnyugta előtt már megtaláltam az égen a Vénuszt és a Jupitert. 14:17 UT-kor a Nap még 6-7 fokkal volt a horizont felett, amikor már kiválóan látszott a Hold és a délnyugati horizont fölött a Vénusz is (KL-EL határán). 14:58 UT-kor megláttam a Jupitert is. A Nap kb. 0,5 fokkal volt a látóhatár fölött, egy felhőcsík felső peremén. A Holdtól kb. 3 fokkal volt K-re az óriásbolygó, bár most csak halványan pislákkolt. Csak EL-sal látszott ekkor, de néhány perccel napnyugta után már KL-sal is megfigyelhetővé vált.” (Gyenizse Péter, Pécs)

Az 1998. október 31-i Hold-Jupiter együttálláskor két megfigyelés is született: „...Az első egy Hold-Jupiter együttállás, aminek a jelentősége az, hogy 20 perccel a napnyugta előtt, tehát még a nappali égen készült. A Hold nagyon fényes volt, fázisa 60–70%. A Nap még fenn volt (15:09 UT), ugyanis csak 15:29 UT-kor nyugodott le. A szürkés-kék K-DK-i égen hosszas fűrészés után végre megtaláltam a Jupitert. Nem feltűnő, de azért látszott. Pici fehér pötty, nagyon-nagyon apró. A Holdtól 1–2 fokra volt.” (Sánta Gábor, Kisújszállás)

„1998. október 31-én szabad szemmel látszott a Jupiter a Hold mellett a nappali égen. Igen tiszta, front utáni, kék ég volt. 15:00-05 UT-kor EL-sal jól látszott a kb. 0,7 fokra, É-ÉK-re a Holdtól, ami néhány nappal első negyed után volt. A Hold középmeridiánjától kissé balra (K-re) látszott. A Nap ekkor még 3 fokkal volt a horizont fölött.

15:17 UT-kor már a szobából is látszott, méghozzá KL-sal, ablakon keresztül. A Nap 1,5 fokra volt a látóhatár fölött. 15:30 UT-kor (napnyugta pillanatában) feltűnően látszott!” (Gyenizse Péter, Pécs)

„1998. november 1-én 15:18 UT-kor ismét láttam a Jupitert szabad szemmel (nappali égen), kb. 20° magasan a K-i horizont fölött. Úgy látszott, mint jó égen egy 4^m–5^m-s csillag, csak megtalálni volt nehéz a világos háttér miatt. A Nap pontosan érintette a Jakab-hegyet az észlelés végén.” (Gyenizse Péter, Pécs)

Állatövi fény

„Március 15-én este Szabadi Péterrel megkíséreltük »meglátogatni« az 55P/Tempel-Tuttle-üstököt, de sajnos nem sikerült. Miközben a távcső orrától felegyenesedtem és kinyújtózkodtam, a nyugati látóhatár felett megpillantottam az ott ragyogó állatövi fényt. Ez KÖZEI-ben 19:45-kor történt és 20:00-ig (míg haza nem indultunk) kitűnően látszott. Fényessége erősebb volt, mint a Tejúté. A »sugárkéve« a Plejádokból indult ki és a látóhatárig terjedt.” (Dalos Endre, Paks)

Kráter észlelése szabad szemmel

Rezsabek Nándor (Budapest) a Meteor 1998/10-es számában megjelent Kráterészlelés — szabad szemmel c. cikk hatására próbálkozott meg ezzel a különleges megfigyelési témával. 1998. november 2-án 20:16–20:21 KÖZEI között, a két nappal a telehold előtti égi kísérőnk felszínén azonosította — a kiválóan látható holdtengerek mellett — a pontszerű Copernicus-krátert.

GYENIZSE PÉTER